

Osmanlı'nın Son 40 Yılında Rumeli Türkleri ve Müslümanları 1878-1918

Hasip Saygılı

İstanbul, İlgı Kültür Sanat Yayıncılık, 2016, 256 Sayfa, ISBN: 978-605-4977-73-4

Tamercan ÇAĞLAR*

Kitabımız, isminden de anlaşılacağı üzere 93 Harbi sonundan Birinci Cihan Harbinin bitişine kadar geçen sürede Rumeli coğrafyasındaki Müslüman-Türk ahalinin portresini çiziyor. Asker olarak yurtdışında birçok görevde bulunmuş olan ve şu anda Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesinde öğretim üyesi olarak ders veren yazar Doç. Dr. Hasip Saygılı, tanıtımını yapacağımız bu eserin yanı sıra "1905 Rus Devrimi ve Sultan Abdülhamid" isimli bir kitap daha yazmış, Ali İhsan Sabis'in "Balkan Harbinde Neden Münhezim Olduk?" kitabını da yayına hazırlamıştır.

Günümüz tarih yazımında sebep-sonuç ilişkisi kuruluyor olsa da yaşanan hadisenin yirmi otuz yıl öncesine gidip, meselenin kökenlerinin nereye dayandığını araştırmak, günümüz tarihçilerinin çok azı

* Lisans öğrencisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, tamer_caglar@hotmail.com

tarafından benimseniyor. Örneğin Balkan Savaşları, üzerinden yüz beş yıl geçmesine rağmen hala Türkiye genelinde anmaktan çekinilen ve görmezden gelmeye çalışılan ağır bir mağlubiyettir. Öyle ki bu ağır mağlubiyet genellikle cephelerde Osmanlı ordularının nasıl bozulduğu ve ordudaki gerginliği pekiştiren siyasi çatışmalar üzerinden yazıldı. Fakat Hasip Saygılı hocamız ise bu kitabı ile Rumeli coğrafyasındaki Osmanlı hâkimiyetinin sona eriş sebebini tamamen Balkan Savaşlarına indirgemek yerine meseleyi kırk sene evvelinden araştırmış ve yaşanan sosyal çözülmenin sebeplerine dikkat çekmeye çalışmıştır. Çünkü hocamızın ifadesiyle: “*Osmanlı Devletinin Balkan Harbinde uğradığı bozgun çeşitli yönleriyle incelenmesine rağmen savaşın ve yaşanan çözülmenin sosyal bağlamı ciddi bir tahlile tâbi tutulmamıştır.*” Hasip Saygılı’nın ifadesiyle “*Balkan Savaşları, Rumeli coğrafyasında yaşanan hadiselerin ‘ve leddâllîn Âmin’ kısmıdır.*”

Türkiye’de toplumun tarihe olan bakış açısıyla ilgili şunu görüyoruz ki; geçmişte olumsuz bir hadise yaşandığı anda devlet yöneticisi sıfatıyla padişah kimse direk olarak o suçlanıyor. Fakat kitabın “*Aleksandır Rostkovki’nin katli*” başlıklı bölümünde Padişah sıfatıyla ülkeyi yöneten Sultanı 2. Abdülhamid’in neredeyse elleri kolları bağlı halini görünce meselenin dışarıdan görüldüğü kadar basit olmadığı kanaate varılıyor. Ağır hakaretlere uğrayan ve kendisini öldürmeye kalkışan bir Rus Konsolosunu, canını kurtarmak pahasına vuran bir Osmanlı askerinin ve onu engelleyemeyen diğer bir Osmanlı askerinin, Rusya’nın yoğun baskıları dolayısıyla idam edilişi, bölgedeki Osmanlı hâkimiyetinin ne durumda olduğunu gösteren çok çarpıcı bir örnektir. Fakat bu mesele bize aynı zamanda gösteriyor ki, anılan dönemde bir Osmanlı toprağı olan Manastır gibi vilayetlerde dahi yabancı devletlerin kurduğu baskı ortamı hem Osmanlı devlet ricalinin, hem de Padişahın elini kolunu bağlıyor ve tamamen nefsi müdafaa ilkesiyle hareket eden bir Osmanlı askerinin dahi idamına yol açabiliyor.

Yazar incelediğimiz kitabında Osmanlı’da çözülmenin genel itibarıyla Müslüman-Türk ahalideki yetişmiş insan sıkıntısı ile bölge halkındaki kayıtsızlık ve umursamazlıkta saklı olduğu görüşünde. Bunun yanı sıra Müslüman-Türk ahalinin bu boş vermişlik ortamında her işten elini ayağını çeken, kendi ekmeğini kendisi pişiremeyen ve camilerinin yıkılan duvarlarını bile kendi başına tamir edemeyen vasıfsız bir insan topluluğuna dönüşmesi, devletin muharebe meydanlarında aldığı büyük yenilgileri açıklar niteliktedir. Bölge halkı yaşanan hadiselerle o kadar kayıtsız kalmış ki; İpek, Yakova ve Loma civarlarında yerel halk kendi askerlerini öldürecek kadar ileri gitmiştir. Yüz kadar Bulgar komitacısının kırk bin nüfuslu Tekirdağ’da hiçbir mukavemetle karşılaşmadan şehir merkezini ve limanını ele geçirmiş olması, bölge halkının kayıtsızlığının ne denli büyük olduğunu gösteriyor.

Bugüne dek Rumeli coğrafyasındaki Osmanlı hâkimiyetinin sona eriş sürekli olarak dış devletlerin Osmanlı üzerinde kurduğu baskı ortamı üzerinden okumaya çalışıldı. Fakat bu eser gösteriyor ki, mesele dış devletlerin ortaya koydukları yaptırımlardan ziyade halk bünyesinde yaşanan çözümlerden ileri geliyor.

Kitap Osmanlı’da yapılması istenen ıslahat ve reform çalışmalarının yerel halk, Osmanlı idarecileri ve

yabancı devletler açısından ne anlama geldiğini okuyucuya aksettiriyor ve bölge konsoloslarının yürüttüğü çalışmaları da gözler önüne seriyor. Yerel halk tarafından konsoloslara yazılan bir dilekçede “*şikâyet merci olarak yalnızca Tanrı ve siz varsınız*” denmesi, halkın devlete vermesi gereken değeri konsoloslara verdiğini gösterir nitelikte.

Kitabın değindiği bir başka önemli nokta ise, Balkan Harbi esnasında düşmana karşı hemen hiçbir mukavemet göstermeyen bölge halkının, Osmanlı idaresi sonrasında Rumeli coğrafyasında yapılan *etnik homojenleştirme* çabalarından nasibini almış oldukları ve duyulan pişmanlık sebebiyle bölgelerindeki idaresi iki yıl önce idaresi biten Osmanlı padişahının cihat fetvasına icabet etmeleridir. Saygılı hocamız, Birinci Cihan Harbi esnasında 50.000 kadar Müslüman Rumeli gönüllüsünün, savaşa kendi isteğiyle katılmış olduğunu belirtir. Bunların da büyük bir çoğunluğunun Arnavut olduğunu söyler. Tarih yazımını varsayımlar üzerine kurmak olmaz. Ama keşke Rumeli Müslümanları ve Türkleri, 1915 senesinde ellerini taşın altına koydukları gibi Balkan Harbi öncesinde de koysaydılar, bölgedeki Osmanlı portresi daha farklı yerlerde olabilirdi.

Kitabın yazarı Hasip Saygılı, 2010 senesinde Kosova Türk Temsil Heyeti Başkanı olarak yürütülen çalışmalarla ilgili üst mercilere bir rapor sunmuş. Sunduğu raporunda en dikkat çekici mesaj, halkın Balkan Harbi evvelinde yaşanan hadiselerle olan kayıtsızlığı kaldığı yerden devam etmekte olduğudur. Bölgedeki Müslüman-Türk halk her şeyi Türkiye’den bekliyor ve herhangi bir sorumluluğa girmekten kaçınıyor. Tıpkı 115 sene önce olduğu gibi...

Kitap hakkında değerlendirme mahiyetinde bir yazı yazacak olursak, eserin yaşanan hadiseleri sadece bizim kaynaklarımızla değil, Avam Kamarasından dönemin gazetelerine, Makedonya arşivlerinden Rus arşivlerine kadar geniş bir kaynakça havuzunda değerlendirmiş olması onu bir hayli zengin kılıyor. Bu da olayları sadece Türk toplumunun bakış açımızla değil, yabancı ülkelerin bakış açısıyla da görmemizi sağlıyor. Kitapta gayet yalın ve anlaşılabilir bir dil kullanılmış. Yaşanan her olay gün, ay ve yıl olarak günü gününe tarihlendirilmiş. Ayrıca konu başlıklarının da çok doğru seçildiğini düşünüyorum. Kitabın her bölümün sonunda “*Sonuç Yerine*” başlıklı bir değerlendirme metni yazılmış ve bahsedilen konu özetlenerek okuyucunun meselenin tamamını kapsamasını sağlamıştır. Eserle ilgili tek olumsuz eleştirim, yaralanılan kaynakların kitabın okuma metnin içinde verilmesinden ötürüdür. Yani okurken metni takip ettiğiniz esnada karşınıza birden bire “Başbakanlık Osmanlı Arşivleri” gibi ibareler çıkıyor. Buna göz aşinalığı kazanana kadar belge numarasını metinden sayma gibi zorluklar yaşanabiliyor.